

AN INVESTIGATION OF THESES WRITTEN BETWEEN 2015-2024 ON ADOLESCENTS' POST-TRAUMATIC STRESS RESPONSES

Cansen BEŞLİK KESKİN*

Emine Gülriz AKAROĞLU**

*Yüksek Lisans Öğrencisi, KTO Karatay Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Çocuk Gelişimi Anabilim Dalı, shu.cansen@hotmail.com, ORCID: 0009-0006-8775-5466

**Doç. Dr., Tarsus Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Çocuk Gelişimi Bölümü, gulrizakaroglu@tarsus.edu.tr, ORCID: 0000-0002-9940-9142

Received Date: 21.09.2024 Revised Date: 23.10.2024 Accepted Date: 02.11.2024

Copyright © 2024 Cansen BEŞLİK KESKİN, Emine Gülriz AKAROĞLU. This is an open access article distributed under the Eurasian Academy of Sciences License, which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original work is properly cited.

ABSTRACT

This article analyzes and evaluates the findings of theses written in the last 10 years on adolescents' post-traumatic stress responses. Adolescence is a period marked by intense psychological and emotional changes, making the effects of post-traumatic stress responses in this age group a significant topic. This study aims to provide a solid theoretical framework on adolescents' post-traumatic stress responses by compiling existing literature. Using a descriptive survey method, the study examines 28 theses in terms of thesis type, publication year, language, the province where they were published and conducted, the university where the thesis was completed, study areas, topic distributions, study groups, research types, data collection tools used, and data analysis methods applied. According to the findings, the most common type of thesis was a master's thesis. Most studies employed cross-sectional surveys, with the field of medicine being the most common area for studying adolescents' responses to post-traumatic stress. The majority of related theses were prepared at Akdeniz University. In today's Turkey, earthquakes, violence, etc. Considering the events, it is thought that theses on the subject should be increased.

Keywords: Adolescent, trauma, post-traumatic stress disorder

ERGENLERİN TRAVMA SONRASI STRES TEPKİLERİ KONULU 2015-2024 YILLARI ARASINDA YAZILAN TEZLERİN İNCELENMESİ

ÖZET

Bu makalede, ergenlerin travma sonrası stres tepkileri üzerine yapılan tezlerin 2015-2024 yılları arasında yazılmış olanları incelenerek bulguların analizi ve değerlendirmesi amaçlanmıştır. Ergenlik dönemi, psikolojik ve duygusal değişimlerin en yoğun yaşandığı bir dönem olması nedeniyle, travma sonrası stres tepkilerinin bu yaş grubundaki etkileri vurgulanmıştır. Bu çalışma, literatürdeki mevcut bilgilerin derlenerek, ergenlerin travma sonrası stres tepkileri konusuna sağlam bir teorik çerçeve sunmayı hedeflemektedir. Betimsel tarama yöntemiyle gerçekleştirilen bu çalışmada ele alınan 28 tezin; tez türü, yayın yılı, yayın dili, yayınlandığı il, uygulandığı il, tez çalışmasının yapıldığı üniversite, çalışma alanları, konu dağılımları, çalışma grupları, tezlerin araştırma türleri, tezlerde kullanılan veri toplama araçları, tezlerde kullanılan veri analiz yöntemleri ele alınmıştır. Çalışmanın bulgularından elde edilen sonuçlara göre incelenen tezlerde en çok görülen tez türü yüksek lisans olmuştur. Tezlerde daha çok kesitsel taramanın yapıldığı, ergenlerin travma sonrası strese tepkileri alan olarak en çok Tıp alanında çalışıldığı, konuyla ilgili en çok tezin Akdeniz Üniversitesinde hazırlandığı görülmüştür. Günümüz Türkiye'sinde depresyon, şiddet vb. olaylar dikkate alındığında konu ile ilgili tezlerin artırılması gerektiği düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Ergen, travma, travma sonrası stres bozukluğu

1. GİRİŞ

Farklı ergenler tarafından deneyimlenen benzer bir olay, ergenden ergene çok farklı travmatik etkilere sahip olabilir. Aslında, sosyal veya aile içi şiddet, fiziksel veya cinsel saldırı, doğal veya endüstriyel afetler, toplu kazalar, savaş veya çatışma durumları gibi travmatik olaylar, ergenleri bazen uyum sağlama yeteneklerini aşan korku duygularıyla karşı karşıya bırakır. Bu nedenle, travmatik bir etki yaratabilmesi için, olayın, mağdurun tepki veremeyeceğini hissettiği, kişinin fiziksel ve psikolojik bütünlüğü için bir tehdit (gerçek, potansiyel veya hayali) oluşturması, aniden ve beklenmedik bir şekilde gerçekleşmesi ve çaresizlik, dehşet, sıkıntı, dehşet, yalnızlık, terk edilmişlik vb. duygularıyla birlikte olması gerekir. Bu travmatik olaylarla karşı karşıya kalan bireyler, daha sonra travma sonrası stres bozukluğu (TSSB) geliştirebilir; bu, bir travmadan sonra ortaya çıkabilecek en ciddi ve yıpratıcı ruhsal bozukluklardan biridir.

Travma sonrası stres bozukluğu (TSSB), son yıllarda epidemiyolojik, nörobiyolojik veya terapötik düzeylerde birçok araştırma çalışmasının konusu olmuştur. Travma sonrası stres bozukluğu, ciddi bir anksiyete bozukluğu olarak sınıflandırılır ve dünya çapında önemli bir halk sağlığı sorunudur. Travma sonrası stres bozukluğu (TSSB), ergenin yaşamını ve fiziksel bütünlüğünü tehdit eden bir travmayı yaşamaya ya da buna tanık olması sonucunda gelişen bilişsel, duygusal, davranışsal ve sosyal bozuklukları içeren psikiyatrik belirtileri tanımlamaktadır. Çocuk ve ergenler, hayatlarını, fiziksel ya da ruhsal bütünlüğünü ilgilendiren bir saldırıya, ani bir tehdiye maruz kaldığında, bu saldırıya karşı hemen bir alarm tepkisi gösterir (Crocq, 2014). DSM-IV sınıflandırmasına göre (APA, 1994), TSSB tanısı travmatik bir olaya maruz kalma (ölüm, ölüm tehdidi, ciddi yaralanmalar, tehdit içeren olaya maruz kalma, tanık olması vb.) ardından yoğun bir korku, çaresizlik veya dehşet duygusuyla tepki vermiş olmasını gerektirir.

Bu olaylar çocuk ve ergenlerin hayatında farklı sonuçlara yol açabilir. Örneğin travmatik olayı yeniden yaşama, kaçınma, olumsuz bilişler ve nörovejetatif hiperaktivasyon gibi semptomlarla karakterize travma sonrası stres bozukluğunun (TSSB) gelişimine yol açabilir (APA, 2013). Travma olayına maruz kalan çocuk ve ergenlerin çoğunda herhangi bir ruh sağlığı sorunu geliştirmese de bazılarında hem kısa hem de uzun vadeli etkileri olan kırılganlık faktörleri sergiler (Fletcher, 2003). Travmaya maruz kalan çocukların yaklaşık %30'unda TSSB'nun oluştuğu bildirilmektedir (Perry ve Azad, 1999).

Tüm nüfus travmatik bir olayın ardından zorluklar yaşayabileceğinden, bazı ergen grupları diğerlerinden daha fazla risk altında görünmektedir (Shaw, 2000). Bu nedenle, psikolojik olarak zorlayıcı durumlarla başa çıkmak için başa çıkma stratejileri henüz kesin olarak pekiştirilmediğinden, ergenler travmatik bir deneyimin ardından ruh sağlığı bozukluğu geliştirme riski özellikle yüksek olan bir nüfusu oluşturmaktadır (Shaw, 2000; Elklit ve Petersen, 2007).

Çalışmalar, çocuklarda ve ergenlerde TSSB semptomlarının özelliklerini göstermektedir (Bui vd., 2014). Aşırı tehlikeli durumlardan geçmiş bir ergenin TSSB geliştirmesi ve bir diğerinin ruhsal olarak zarar görmeden kalması durumu görülebilmektedir (OMS, 2000). TSSB, eşlik eden psikopatolojik bozukluklarda en yaygın olarak anksiyete ve depresyon görülmektedir.

Çocuklarda TSSB, çocuklukta kötü muameleyle maruz kalma örneğin; cinsel istismar, fiziksel kötü muamele, aile içi şiddet, akran zorbalığı veya toplum şiddeti gibi olumsuz yaşam olaylarıyla ilişkilendirilmiştir (De Bellis, 2001; Luthar ve Goldstein, 2004; Mynard ve ark., 2000). Bu tür çocukluk deneyimleri, yaşamın ilerleyen dönemlerinde psikoz dahil olmak üzere psikopatoloji riskinin artmasıyla da ilişkilendirilmiştir (Varese ve

ark., 2012). Kişilerarası travmanın, failin bir aile üyesi olduğu durumlarda, çocuklarda ve ergenlerde daha yüksek TSSB oranlarına yol açtığı ve sosyal desteği aşındırdığı gösterilmiştir (Alisic ve ark., 2014 ; McLeer ve ark., 1992). Ancak, kötü muameleye veya diğer travmalara maruz kalan çocukların hepsinde TSSB semptomları gelişmez. Bunun, çevresel telafi edici faktörler ve bireydeki dayanıklılık faktörlerinden kaynaklandığı düşünülmektedir (Alisic ve ark., 2014).

Klinik özellikler genellikle farklı alt popülasyonlarda benzer olsa da klinik prezentasyonlarda bazı farklılıklar vardır. Örneğin, depresif ruh halleri olan çocuklar sıklıkla sinirlilik ve davranış değişiklikleri sergileyebilirler (Krieger ve ark., 2013; Stringaris, ve ark., 2013). Ayrıca, TSSB'si olan çocuklar, TSSB'nin tipik özelliklerini tanımlayabilen yetişkinlere kıyasla aşırı korku ve uyku sorunları da sergileyebilir (Cao ve ark., 2017; Margolin ve Vickerman, 2007; Scheeringa, 2011). Doğu Afrika'da TSSB ve depresyon üzerine yapılan çalışmalar, büyük ölçüde yetişkin popülasyonlara odaklanmış, kötü muamele gören çocuk ve ergenlere çok az vurgu yapmıştır (Ainamani, ve ark., 2017; Ainamani ve ark., 2020; Bapolisi ve ark., 2020). Çocuklar ve ergenler üzerinde yapılan az sayıdaki çalışma, HIV ile yaşayan çocukların bilişsel işlevlerine odaklanmış (Ashaba ve ark., 2018; Nakasujja ve ark., 2010; Nampijja ve ark., 2018) ve TSSB ve depresyon dışındaki çocuklukta kötü muamele ile ilgili diğer davranış sorunları (Hecker, ve ark., 2016; Nkuba, ve ark., 2018; Ssenyonga, ve ark., 2019; Thabet ve ark., 2004) araştırılmıştır. Buna ek olarak, kötü muamele gören çocuklara ve ergenlere yönelik insani yardımların çoğu, ruh sağlığı sorunlarına odaklanmadan, esas olarak yetimler ve diğer savunmasız çocuklar (OVC) için eğitim, gıda ve çocuk koruma sağlamaya odaklanmıştır (Gana vd., 2014; Roelen, Delap, Jones, Chettri, & İnceleme, 2017). Yine de, yetimler ve savunmasız çocuklar genellikle, bir ebeveyn, bakıcı veya topluluk üyesi tarafından potansiyel fiziksel, duygusal veya cinsel zararlarla sonuçlanabilecek her türlü istismar ve ihmale maruz kalabilecek her türlü kötü muamele deneyimine sahip, sosyal olarak dezavantajlı topluluklardan gelmektedir (Afifi ve ark., 2015; Gilbert ve ark., 2009; Stoltenborgh, ve ark., 2014). Örneğin, çocuklara kötü muamele, yakın partner şiddetine tanık olmak veya kardeşin bir yetişkin veya diğer bir çocuk tarafından dövülmesi, tecavüz veya cinsel saldırıya tanık olmak veya deneyimlemek, sözlü taciz ve duygularının aile üyeleri evde veya toplumdaki diğer yetişkinler tarafından anlaşılmadığını algılamak gibi potansiyel olarak travmatik olayları ele alabilir (Ainamani, ve ark., 2021; Leeb ve Fluke, 2015).

İlginç bir şekilde, yüksek gelirli ülkelerden yapılan çalışmalar, depresyon ve TSSB'nin yüksek bir komorbidite oranına işaret etmektedir (Breslau, ve ark., 1997; Kessler ve ark., 2005; Norris, Murphy, Baker ve Topuz, 2004; Schlenger ve ark., 1992). LMIC'lerde yapılan çalışmaların yakın tarihli bir sistematik incelemesi, gençler arasında depresif belirtilerin prevalansını %28 ve TSSB'yi %87 olarak bulmuştur (Kolait, 2017).

Ergenlerde TSSB'nin klinik belirtileri genellikle yetişkinlerdeki travma sonrası tepkilere benzerdir (Dyregrov, and Yule, 2006). Ancak ergenler, daha dürtüsel olma veya maddeleri kötüye kullanma gibi aşırı tepkilerle farklılıklar gösterebilir (Pelcovitz, ve et Kaplan, 1996). Çalışmalar, çocuklarda ve ergenlerde TSSB semptomatolojisinin özelliklerini göstermiştir (Bui ve ark., 2014) Terr'e göre (Terr, 1991) bir dizi semiyolojik ve gelişimsel özgüllük, genç hastanın TSSB'sinin ortaya çıkışını çeşitlendirir. Ergenler ayrıca ikili konuşmayı, somatizasyonu sözlü olarak abartabilir ve olanlardan dolayı başkalarını suçlayabilir (Deering, 2000).

Deprem sonucu hayatta kalanlarda da TSSB gelişebilmekte ve bir dizi olumsuz psikolojik sonuçlara yol açabilmektedir (Tanhan ve Mukba, 2015). Pan ve arkadaşları (2015) tarafından yapılan bir araştırmada deprem yaşayan ergenlerin %29,6'unda TSSB

görüldüğünü belirtmektedir. 2010'da Haiti depreminden 2,5 yıl sonra çocuk ve ergenlerde TSSB ve depresyon prevalansının %36,9 ve %46,2 olduğu belirtilmiştir (Cenat ve Derivois, 2015). 1999 Marmara depremini yaşayan ergenlerle 6-20 hafta sonra yapılan görüşmelerde %60'ının TSSB'ye sahip olduğu ve psikiyatrik görüşmede %31'inin depresyon, %9'unun anksiyete, panik reaksiyon ve dissosiyatif sendrom tanısı aldığı belirtilmektedir (Ekşi ve ark. 2008). Bazı çalışmalarda deprem sonrası çocuk ve ergenlerde depresyon, panik atak, uyku problemleri gibi sorunların görüldüğü raporlandırılmıştır (Yang ve ark, 2020). Depremi yaşamış çocuklarda yaş arttıkça depresyon düzeylerinin arttığı belirtilmiştir (Güvercin, 2006).

Günümüz Türkiye'si dikkate alındığında deprem, şiddet, taciz, cinayet, tecavüz yaşayan pek çok ergenin mevcut olduğu bilinmekte ve Travma Sonrası Stres Bozukluğu (TSSB) yaşayan ergenlerin desteklenmesi önem kazanmaktadır. Bu bağlamda ergenler üzerine yapılmış araştırmalara kapsamlı bir bakış sunmak amaçlanmaktadır. Türkiye'de bu alanda gerçekleştirilen içerik analizi çalışmalarının sınırlı sayıda olması, bu araştırmanın önemini ve gerekliliğini artırmaktadır. Ayrıca, yayımlanan tezlerin sistematik bir şekilde derlenmesiyle önemli bir bilgi havuzu oluşturulması hedeflenmektedir. Bu bağlamda, TSSB'nin ergenler üzerindeki etkilerini anlamak ve literatürdeki eksiklikleri gidermek için bu çalışmanın yapılması elzemdir.

Herhangi bir disiplinde herhangi bir akademik konu üzerinde daha önce yapılmış çalışmaların incelenmesi; konuya farklı açılardan yaklaşan ve farklı yöntemleri kullanan çok sayıda çalışma aracılığıyla ele alınan konuya derinlemesine yaklaşmayı sağlar. Literatürde farklı disiplinlerde söz konusu çalışma örnekleri bulunmaktadır.

2. YÖNTEM

2.1. Araştırmanın Amacı

Ergenlerin travma sonrası stres tepkileri üzerine yapılan tezlerin 2015-2024 yılları arasında yazılmış olanları incelenerek bulguların analizi ve değerlendirmesi amaçlanmıştır. Bu çalışmada 2015-2024 yılları arasında gerçekleştirilen lisansüstü tezler arasından ergen bireylerin travma sonrası stresini değişik açılardan ele alan 28 tez incelenecektir. Bu genel amaç doğrultusunda araştırma kapsamına alınan diğer alt amaçlar şu şekildedir:

1. Lisans üstü tezlerin türleri
2. Lisans üstü tezlerin yayın yılı
3. Lisans üstü tezlerin yayın dili
4. Lisans üstü tezlerin yayınlandığı il
5. Lisans üstü tezlerin uygulandığı il
6. Lisans üstü tezlerin tez çalışmasının yapıldığı üniversite
7. Lisans üstü tezlerin çalışma alanları
8. Lisans üstü tezlerin konu dağılımları
9. Lisans üstü tezlerin çalışma grupları
10. Lisans üstü tezlerin araştırma türleri
11. Lisans üstü tezlerin tezlerde kullanılan veri toplama araçları
12. Lisans üstü tezlerde kullanılan veri analiz yöntemleri bakımından analiz edilecektir.

2.2. Araştırmanın Modeli

Bu araştırma, 2015-2024 yılları arasında gerçekleştirilen lisansüstü tez çalışmalarını incelemek amacıyla betimsel tarama modeli temel alınarak tasarlanmıştır. Betimsel araştırmalar, çalışmaların detaylı bir şekilde analiz edilmesine olanak sağlar ve bu tür araştırmalarda en sık kullanılan yöntem tarama modelidir (Büyüköztürk, vd., 2008).

2.3. Evren ve Örneklem

Bu araştırmanın evrenini; Yüksek Öğretim Kurumu Yayın Dokümantasyon Daire Başkanlığı tarafından 2015-2024 yılları arasında onaylanmış ve arşivlenmiş olan tezler arasından “gelişmiş tarama” yöntemi ile “ergenler” ve “travma sonrası stres” kelime ve kelime grubu anahtarları ile; “tümü” araştırma alanından, “içinde geçsin” arama tipi ile yapılan arama sonucu çıkan 62 tez evreni oluşturmuştur. Bu 62 tez arasından da tez başlığında “travma sonrası stres” ifadesi geçen ve “izinli” olan 28 adet tez örneklem olarak seçilmiştir.

2.4. Veri Toplama ve Analiz

Araştırma kapsamına alınan tezler Yüksek Öğretim Kurulu Başkanlığı Tez Merkezinden internet ortamında indirilmiş ve içerik analizi yöntemiyle incelenmiştir. İçerik analizi, belirli kurallara dayalı kodlamalarla bir metindeki bazı sözcüklerin daha küçük içerik kategorileriyle özetlendiği, sistematik ve tekrarlanabilir bir tekniktir. Bu yöntemde metin ve belgeler detaylı bir şekilde analiz edilir. Ardından veriler sınıflandırılır ve alt ile üst kategorilere ayrılır (Sönmez ve Alacapınar, 2011). Bulgular, tablolar halinde raporlanmış ve betimsel bir yaklaşımla yorumlanmıştır.

3. BULGULAR VE YORUM

1. *Araştırma sorusu tez türleri dağılımı tablo 1’de verilmiştir.*

Tablo 1. Lisans Üstü Tezlerin Türleri

Tez Türü	n
Doktora	1
Yüksek Lisans	15
Uzmanlık Tezi	12
Toplam	28

Araştırma kapsamındaki tezlerin türlerine bakıldığında toplamda 28 adet olan tezlerden 15 adeti yüksek lisans (YL), 12 adeti uzmanlık tezi (UT) ve 1 adeti de doktora (D) türünde gerçekleştirilmiştir. En çok YL alanında tezin bulunduğu tespit edilmiştir (Tablo 1).

2. *Araştırma sorusu yayın yılına göre dağılımı tablo 2’de verilmiştir.*

Tablo 2. Lisans Üstü Tezlerin Yayın Yıllarına Göre Dağılımı

Tezin türü	YILLAR										Toplam
	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	
Doktora	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	1
Yüksek Lisans	1	3	0	0	3	2	1	1	1	3	15
Uzmanlık Tezi	0	1	3	2	1	0	1	1	1	2	12
Toplam											28

Araştırma kapsamındaki tezlerin yıllara göre dağılımına bakıldığında toplamda 28 adet olan tezlerden; 1 adet YL tezi 2015’te, 3 adet YL ve 1 adet UT toplam 4 adet tez 2016’da 3 adet UT 2017’de, 2 adet UT 2018’de, 3 adet YL ve 1 adet UT 2019’da, 1 adet D ve 2 adet YL tezi 2020’de, 1 adet YL ve 1 adet UT 2021’de, 1 adet YL ve 1 adet UT 2022’de, 1 adet

YL ve 1 adet UT 2023’de ve 3 adet YL ve 1 adet UT 2024’te yayımlanmıştır. En çok tez yayınlanan yılın 2024 yılı olduğu görülmüştür (Tablo 2).

3. *Araştırma sorusu yayın diline göre dağılım tablo 3’te verilmiştir.*

Tablo 3. Lisans Üstü Tezlerin Yayın Dili

Tez	Tez Yayın Dili		
	Türkçe	İngilizce	Toplam
Doktora	1	0	1
Yüksek Lisans	12	3	15
Uzmanlık Tezi	12	0	12
Toplam	25	3	28

Araştırma kapsamındaki tezlerin yayın diline göre dağılımına bakıldığında toplamda 28 adet olan tezlerden; sadece 3 adet YL tezinin İngilizce olarak yayınlandığı kalan 25 tezin Türkçe olduğu görülmüştür. Türkçe yayınlanan tez sayısının yabancı dillerde yayınlanan tezlerden fazla olduğu tespit edilmiştir (Tablo 3).

4. *Araştırma sorusu yayınlandığı il dağılımı tablo 4’te verilmiştir.*

Tablo 4. Lisansüstü Tezlerin yayınlandıkları illere Göre Dağılımı

Yayımlandığı İl	Tez Türü			Toplam
	Doktora	Yüksek Lisans	Uzmanlık Tezi	
İstanbul	1	7	4	12
Antalya	0	0	3	3
Ankara	0	3	0	3
Malatya	0	1	1	2
Bolu	0	1	0	1
Denizli	0	0	1	1
Diyarbakır	0	0	1	1
İzmir	0	0	1	1
Kocaeli	0	1	0	1
Konya	0	1	0	1
Samsun	0	0	1	1
Van	0	1	0	1
Toplam	1	15	12	28

Araştırma kapsamındaki tezlerin yayınlandıkları illere göre dağılımına bakıldığında toplamda 28 adet olan tezlerden 12 tanesi İstanbul’da yapılmış olup 3 tanesi Antalya’da, 3 tanesi Ankara’da, 2 tanesi Malatya’dadır. Bolu, Denizli, Diyarbakır, İzmir, Kocaeli, Konya, Samsun ve Van illerinde ise birer tez çalışması bulunmaktadır. Lisans üstü tezlerin en çok yayınlandığı ilin İstanbul olduğu görülmüştür (Tablo 4).

5. *Araştırma sorusu uygulandığı il bulgularına göre tablo 5’te verilmiştir.*

Tablo 5. Lisansüstü Tezlerin Uygulandıkları İllere Göre Dağılımı

Uygulandığı İl	Tez Türü			Toplam
	Doktora	Yüksek Lisans	Uzmanlık Tezi	
İstanbul	1	7	4	12
Antalya	0	0	3	3
Ankara	0	3	0	3
Malatya	0	1	1	2
Bolu	0	1	0	1
Denizli	0	0	1	1
Diyarbakır	0	0	1	1
İzmir	0	0	1	1
Kocaeli	0	1	0	1
Konya	0	1	0	1
Samsun	0	0	1	1
Van	0	1	0	1
Toplam	1	15	12	28

Araştırma kapsamındaki tezlerin uygulandıkları illere göre dağılımlarının yayımlandıkları illere göre dağılımıyla aynı olduğu görülmüştür (Tablo 5).

6. Araştırma sorusu çalışma alanları bulgularına göre tablo 6'da verilmiştir.

Tablo 6. Lisansüstü Tezlerin Alanları

Alanı	Tez Türü			Toplam
	Doktora	Yüksek Lisans	Uzmanlık Tezi	
Eğitim bilimleri	0	3	0	3
Sağlık bilimleri	0	3	0	3
Tıp	0	0	12	12
Toplum bilimleri	1	9	0	10
Toplam	1	15	12	28

Araştırma kapsamındaki tezlerin çalışıldığı alanlara göre dağılımına bakıldığında toplamda 28 adet olan tezlerin çeşitli alanlarda yapıldığı ortaya çıkmıştır. Eğitim bilimleri, Sağlık bilimleri, Tıp, Toplum bilimleri alanlarında hazırlanmış olan tezlerden Tıp alanında çalışılan 12 adet UT bulunurken Toplum Bilimleri alanında yapılan YL çalışmalarının sayısı 9'dur. Eğitim bilimleri, Sağlık bilimleri alanlarında üçer tane YL tezi bulunurken Toplum bilimleri alanında 9 adet YL tezi mevcuttur. Çalışma kapsamındaki tek doktora tezi ise Toplum Bilimleri (Psikoloji) alanında gerçekleştirilmiştir. TSSB konusunda en fazla tezin tıp alanında yayımlandığı tespit edilmiştir (Tablo 6).

7. Araştırma sorusu tez çalışmasının yapıldığı üniversite bulgularına göre tablo 7'de verilmiştir.

Tablo 7. Lisansüstü Tezlerin Yapıldığı Üniversiteler

Üniversite	Tez türü			Toplam
	Doktora	Yüksek lisans	Uzmanlık tezi	
Akdeniz Üniversitesi	0	0	3	3
Ankara Üniversitesi	0	1	0	1
Beykent Üniversitesi	0	1	0	1
Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi	0	1	0	1
Dicle Üniversitesi	0	0	1	1
Dokuz Eylül Üniversitesi	0	0	1	1
Haliç Üniversitesi	0	1	0	1
İbn Haldun Üniversitesi	0	1	0	1
İnönü Üniversitesi	0	1	1	2
İstanbul Arel Üniversitesi	1	0	0	1
İstanbul Bilgi Üniversitesi	0	1	0	1
İstanbul Medeniyet Üniversitesi	0	0	1	1
İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi	0	1	0	1
İstanbul Ticaret Üniversitesi	0	1	0	1
İstanbul Üniversitesi	0	0	2	2
Kocaeli Üniversitesi	0	1	0	1
Mevlâna Üniversitesi	0	1	0	1
Ondokuz Mayıs Üniversitesi	0	0	1	1
Pamukkale Üniversitesi	0	0	1	1
Sağlık Bilimleri Üniversitesi	0	0	1	1
Ted Üniversitesi	0	1	0	1
Ufuk Üniversitesi	0	1	0	1
Üsküdar Üniversitesi	0	1	0	1
Yüzüncü Yıl Üniversitesi	0	1	0	1
Toplam	1	15	12	28

Araştırma kapsamındaki tezlerin çalışıldığı üniversitelere göre dağılımına bakıldığında toplamda 28 adet olan tezlerin 24 farklı üniversitede çalışıldığı görülmüştür. Yukarıda tabloda isimleri bulunan üniversiteler arasından Akdeniz Üniversitesinde 3 UT, İnönü Üniversitesinde 1 YL tezi, 1 UT, İstanbul Üniversitesinde de 2 UT çalışıldığı diğer kalan üniversitelerde ise farklı tez türlerinden birer adet çalışıldığı tespit edilmiştir. Araştırma konusuyla ilgili yayınlanan tez sayısının Akdeniz Üniversitesinde diğer üniversitelerden fazla olduğu tespit edilmiştir (Tablo 7).

8. Araştırma sorusu konu dağılımları bulgularına göre tablo 8'de verilmiştir.

Tablo 8. Lisansüstü Tezlerin Konu Dağılımları

Konusu	Tez Türü			Toplam
	Doktora	Yüksek Lisans	Uzmanlık Tezi	
Ebeveyn kaybı yaşamış ve boşanmış aile çocuklarının travmatik yaşantılarının karşılaştırılması	0	1	0	1
Van-Erciş depremi sonrası ergenlerdeki travma sonrası stres ve yas süreçleri	0	1	0	1
Kemik iliği nakli olan çocukların sağlıklı kardeşlerinde psikopatoloji, yaşam kalitesi, travma sonrası stres bozukluğu ve davranış problemleri	0	0	1	1
Cinsel istismar mağduru 9-15 yaş arası çocuklarda algılanan Sosyal desteğin travmatik strese etkisi	0	1	0	1
Ergenlerde bağlanmanın travma sonrası bilişler ve travma sonrası stres bozukluğu ile ilişkisi	0	1	0	1
Çocuk ve ergen ruh sağlığı ve hastalıkları ergen hasta	0	0	1	1

popülasyonunda online cinsel istismar sıklığı, ilişkili risk faktörler ve sonrasında oluşabilecek travma sonrası stres bozukluğu				
Travma sonrası stres bozukluğu olan adolesanlarda Emdr tedavisi etkinliğinin ve plazma kortızol/dhea-s düzeylerinin değişimi	0	0	1	1
Madde kullanan ergenlerde travma ve travma sonrası stres bozukluğu sıklığı	0	0	1	1
Cinsiyet gelişim bozukluğu nedeniyle opere olmuş ergenlerde cinsiyet rolleri ve ebeveynlerde posttravmatik stres bozukluğu	0	0	1	1
Farklı travma türlerine maruz kalma sonucu travma sonrası stres bozukluğu tanısı almış ergenlerde yürütücü işlevlerin sağlıklı kontrollerle karşılaştırılması	0	0	1	1
Karaciğer nakli bekleyen ve nakil sonrası dönemde olan çocuk ve ergen hastalarda yaşam kalitesi, psikopatoloji ve travma sonrası stres bozukluğu	0	0	1	1
Suriyeli göçmen ergenlerin travma sonrası stresi	0	1	0	1
14-18 yaş arası kız çocuklarında travma sonrası stres bozuklukları	0	2	0	2
Mülteci ergenlerde travma sonrası stres bozukluğu ve travma sonrası gelişim: risk ve koruyucu faktörler	0	1	0	1
Travma sonrası stres bozukluğu ve depresyon belirti düzeyi ile travma sonrası olumsuz bilişler, peritratmatik sıkıntı düzeyi, duygu düzenleme ve davranışsal kaçınma arasındaki ilişkiler	1	0	0	1
Suriyeli mülteci çocuk ve ergenlerde travma ve travma sonrası stres bozukluğu: sosyodemografik özelliklerin etkisi ve risk faktörleri	0	1	0	1
Suriyeli ergenlerde travma sonrası büyüme ve psikolojik problemler ile ilişkili faktörler	0	1	0	1
12-18 yaş ergen cinsel istismar mağdurlarında görülen travma sonrası stres bozukluğu dissosiyatif alt tipi yordayıcıları, ruhsal dayanıklılık (resilience) ve başa çıkma stratejileri	0	0	1	1
Ergenlerde aile içi şiddete maruz kalma ve/veya tanık olma ile travma sonrası stres bozukluğu arasındaki ilişki	0	1	0	1
Ergenlerde içe ve dışa yönelim sorunlarının ve psikolojik sağlamlığın covid-19 pandemisinin yarattığı travmatik etkiler ve travma sonrası büyüme ile ilişkisi	0	0	1	1
Travma yaşantısı olan bireylerde öz tikslenme, suçluluk, yeme tutumu ve travma sonrası stres belirtileri arasındaki ilişkiler	0	1	0	1
Travmaya maruz kalan çocuk ve ergenlerde travma sonrası stres belirtileri gelişimine erken dönem uyum bozucu şemaların ve dissosiyatif belirtilerin aracı etkisi	0	0	1	1
Otizm spektrum bozukluğu olan ergenlerde travma sonrası stres bozukluğu ve dissosiyatif bozukluklar	0	0	1	1
Deprem sonrası annenin duygu düzenleme güçlüğü ve travma sonrası stres düzeyi ile ergenin duygu düzenleme güçlüğü ve travma sonrası stres düzeyi arasında anne kapsayıcılığının aracılık rolü	0	1	0	1
Kronik hastalığı olmayan ergenlerde travma sonrası stres bozukluğu, uyku kalitesi ve ilişkili faktörler	0	0	1	1
6 Şubat Kahramanmaraş depremini yaşamış ergenlerde psikolojik sağlamlığın travma sonrası stres bozukluğu üzerindeki etkisi: öz şefkatin aracı rolü	0	1	0	1
Kaynak kaybı ve orman yangınlarında travma sonrası stres:	0	1	0	1

solastalji ve başa çıkma öz-yeterliliğinin aracı rolleriyle
keşfedici nitel çalışma ve açıklayıcı model

Toplam	1	15	12	28
--------	---	----	----	----

Araştırma kapsamındaki tezlerin konusuna göre dağılımına bakıldığında toplamda 28 adet olan tezlerin üçünde Suriyeli ergen mültecilerin travma sonrası stres konusu işlenmiştir. Diğer kalan 25 tezde ergenlerde travma sonrası stres yaratan depresyon, hastalık, yangın, aile içi şiddet, cinsel istismar, madde kullanımı gibi farklı konular farklı yaklaşım ve farklı çalışma şekilleri ile ele alınmıştır. Mülteci ergenlerin konu alındığı 3 tez ve depresyon temalı 3 tez sayısının diğer konulardan fazla olduğu tespit edilmiştir. Depresyon ülkesi olan Türkiye’de depresyon konulu tezlerin yetersiz olduğu düşünülmektedir (Tablo 8).

9. Araştırma sorusu tezlerin çalışma grupları bulgularına göre tablo 9’da verilmiştir.

Tablo 9. Lisansüstü Tezlerin Çalışma Grupları

Çalışma Grubu	Tez Türü			Toplam
	Doktora	Yüksek Lisans	Uzmanlık Tezi	
Çocuk ve ergenler	0	1	0	1
Ortaokul ve liselerde öğrenim görmekte olan öğrenciler	0	1	0	1
5-18 yaş arası çocuk ve ergenler ve anneleri	0	0	1	1
9-15 yaş arası çocuk ve ergenler	0	1	0	1
10-18 yaş arası çocuk ve ergenler	0	1	0	1
12-16 yaş arası ergenler	0	0	1	1
12-18 yaş arası ergenler	0	0	4	4
15-18 yaş arası ergenler	0	0	1	1
13-18 yaş arası ergenler	0	0	1	1
5-18 yaş arası çocuk ve ergenler	0	0	1	1
7. ve 8. sınıfta okuyan Suriyeli ergenler	0	1	0	1
14-18 yaş arası kız ergenler	0	1	0	1
14-19 yaş arası ergenler	0	1	0	1
12-18 yaş arası kız çocuk ve ergenler	1	0	0	1
11-17 yaş arası çocuk ve ergenler	0	1	0	1
12-18 yaş arası Suriyeli çocuk ve ergenler	0	1	0	1
9-15 yaş arası Suriyeli çocuk ve ergenden	0	1	0	1
7. ve 8. sınıfta öğrenim gören 11-15 yaşları aralığındaki ergenler	0	1	0	1
14-18 yaş arası ergenler	0	0	1	1
9-14 yaş ergenler ve anneleri	0	1	0	1
11-18 yaş arası çocuklar	0	0	1	1
6 Şubat Kahramanmaraş Depremi’ni yaşamış Malatya Valiliği İl Millî Eğitim Müdürlüğü’ne bağlı ortaöğretim kurumlarında öğrenimine devam eden ve araştırma kriterini karşılayan bireyler	0	1	0	1
15-23 yaş arası bireyler	0	1	0	1
Toplam	1	15	12	28

Araştırma kapsamındaki tezlerin çalışma gruplarına göre dağılımına bakıldığında genel olarak tezlerin çalışma gruplarının üst yaş sınırı 18 olarak tespit edilmiştir. Üst yaş sınırı 18 olan 13 adet tez bulunmaktadır. 2 tezde üst yaş sınırı 15 ve birer tezde üst yaş sınırı 14, 16, 17, 19 ve 23 olarak tespit edilmiştir. Alt yaş sınırı ise 7 tezde 12, 3 tezde 14; ikişer tezde 5, 9, 11, 15; 1 tezde 10 olarak görülmektedir. 3 tezde yaş sınır belirtilmemiş onun yerine “ergenler”, “çocuk ve ergenler” ve “ortaöğretim kurumunda öğrenimine devam eden bireyler” ifadeleri kullanılmıştır. 2 tezde annelerin de çalışma grubu olarak alındığı

görülmüştür. Bunlardan başka 2 tezde çalışma grubunda cinsiyet belirtilmiş ve “kız” ifadesi kullanılmıştır (Tablo 9).

10. Araştırma sorusu tezlerin araştırma türleri bulgularına göre tablo 10’da verilmiştir.

Tablo 10. Lisansüstü tezlerin Araştırma Türleri

Araştırma Türleri	Tez Türü			Toplam
	Doktora	Yüksek Lisans	Uzmanlık Tezi	
Tarama	0	1	0	1
Genel tarama	0	2	0	2
Kesitsel tarama	0	1	9	10
İlişkisel tarama (Korelasyonel araştırma modeli)	1	6	0	7
Kesitsel ve epidemiyolojik çalışma	0	0	1	1
Tek merkezli, multidisipliner, olgu kontrol deseni	0	0	1	1
Varsayımsal model	0	1	0	1
Kesitsel desen	0	1	0	1
Olgubilim	0	1	0	1
Epidemiyolojik ve analitik	0	0	1	1
Tanımlayıcı ve ilişkisel	0	1	0	1
Ardışık desen metodu	0	1	0	1
Toplam	1	15	12	28

Araştırma kapsamındaki tezlerin araştırma türüne göre dağılımına bakıldığında; aynı tür araştırma en çok (10 adet) UT türünde tespit edilmiş olup bu tür “kesitsel tarama”dır. “İlişkisel tarama” türü ise çalışılan tezlerden 7’sinde kullanılmış olup bu tezlerin biri D tezi diğerleri ise YL tezidir. Bunlardan başka “genel tarama” 2 YL tezlerinde kullanılmıştır. Diğer araştırma türleri birer kere kullanılmış olup bunlar; “tarama (YL)”, “Kesitsel ve epidemiyolojik çalışma (UT)”, “Tek merkezli, multidisipliner, olgu kontrol deseni (UT)”, “Varsayımsal model (YL)”, “Kesitsel desen (YL)”, “Olgubilim (YL)”, “Epidemiyolojik ve analitik (YL)”, “Tanımlayıcı ve ilişkisel (YL)”, “Ardışık desen metodu (YL)” olarak tespit edilmiştir. En çok kullanılan araştırma türü “kesitsel tarama”dır (Tablo 10).

11. Araştırma sorusu tezlerde kullanılan veri toplama araçları bulgularına göre tablo 11’de verilmiştir.

Tablo 11. Lisansüstü Tezlerin Veri Toplama Araçları

Veri Toplama Araçları	Tez Türü			Toplam
	Doktora	Yüksek Lisans	Uzmanlık Tezi	
Ölçek	0	6	1	7
Görüşme formu ve ölçek	0	1	7	8
Ölçek ve envanter	1	4	0	5
Ölçek, anket ve envanter	0	1	0	1
Görüşme ve gözlem	0	1	0	1
Ölçek ve anket	0	0	1	1
Ölçek, form, test	0	1	0	1

Görüşme formu, anket, ölçek	0	0	2	2
Ölçek, form, indeks, izleme	0	0	1	1
Görüşme	0	1	0	1
Toplam	1	15	12	28

Araştırma kapsamındaki tezlerin veri toplama araçları göre dağılımına bakıldığında; her türden tezlerin sadece ikisi hariç hepsinde ölçek kullanıldığı görülmüştür. Bununla birlikte sadece ölçek kullanılan 7 adet tez bulunmaktadır. En çok kullanılan veri toplama araçları 8 tezde görülen “görüşme formu ve ölçek”tir (Tablo 11).

12. Araştırma sorusu tezlerde kullanılan veri analiz yöntemleri bulgularına göre tablo 12’de verilmiştir.

Tablo 12. Lisansüstü tezlerin Veri Analiz Yöntemleri

Veri Analiz Yöntemleri	Tez Türü			Toplam
	Doktora	Yüksek Lisans	Uzmanlık Tezi	
Tanımlayıcı istatistiksel analiz (sayı, yüzde, ortalama, standart sapma), Mann Whitney-U testi, Kruskal Wallis H-Testi, Spearman Korelasyon	0	1	0	1
İstatistiksel analiz	0	1	0	1
Tanımlayıcı istatistiksel analiz (sayı, yüzde, ortalama, standart sapma), Fisher’s Exact Test veya Pearson ki-kare testi, Shapiro Wilks, Kolmogorov-Smirnov, Mann-Whitney U testi, Pearson korelasyon testi	0	0	1	1
Tanımlayıcı istatistiksel analiz (sayı, yüzde, ortalama, standart sapma), T Testi, Pearson Korelasyon testi, Tek Yönlü ANOVA analizi	0	1	0	1
Doğrulayıcı faktör analizi	0	1	0	1
Tanımlayıcı istatistiksel analiz (sayı, yüzde, ortalama, standart sapma) metodlar Shapiro Wilk normalite testi, İndependent sample t testi, Mann-Whitney U testi, Pearson ve Fisher’in ki- kare testi	0	0	1	1
Tanımlayıcı istatistiksel analiz (sayı, yüzde, ortalama, standart sapma), Student’s T test, Fisher’in Kesinlik testi, Mann-Whitney U testi, Wilcoxon Eşleştirilmiş Örnek testi, Bağımlı Örneklem T testi, Spearman Korelasyon testi	0	0	1	1
Tanımlayıcı istatistiksel analiz (sayı, yüzde, ortalama, standart sapma), Kolmogorov Smirnov testi, Students’ T testi, Spearman korelasyon analizi, ki-kare	0	0	1	1
Tanımlayıcı istatistiksel analiz (sayı, yüzde, ortalama, standart sapma), Pearson ki-kare testi, Fisher’s Exact test, Student T” testi, Kruskal-Wallis testi, Pearson momentler çarpımı korelasyon testi	0	0	1	1
Tanımlayıcı istatistiksel analiz (sayı, yüzde, ortalama, standart sapma), Pearson Ki-Kare testi, Kolmogorov-Smirnov testi, ANOVA	0	0	1	1
Tanımlayıcı istatistiksel analiz (sayı, yüzde, ortalama, standart sapma), Shapiro Wilk Testi, Mann Whitney-U testi, ANOVA testi, post-hoc Tukey testi. Spearman Korelasyon Analizi, Ki-Kare testi,	0	0	1	1

Tanımlayıcı istatistiksel analiz (sayı, yüzde, ortalama, standart sapma), tematik analiz	0	1	0	1
Frekans analizi, Korelasyon analizi, Regresyon Analizi	0	1	0	1
Tanımlayıcı istatistiksel analiz (sayı, yüzde, ortalama, standart sapma)	0	1	0	1
Tanımlayıcı istatistiksel analiz (sayı, yüzde, ortalama, standart sapma), parametrik testler, parametrik olmayan testler, ki-kare	1	0	0	1
Tanımlayıcı istatistiksel analiz (sayı, yüzde, ortalama, standart sapma), ki-kare testi, t-esti, One Way ANOVA, Binary Lojistik Regresyon Analizi	0	1	0	1
Frekans analizi, T-testi, ANOVA Post-Hoc testi, Pearson Korelasyon testi	0	1	0	1
Tanımlayıcı istatistiksel analiz (sayı, yüzde, ortalama, standart sapma), Pearson Ki-Kare Analizi, Fisher's Exact Testi, Kruskal Wallis H testi, Mann Whitney U, Spearman Korelasyon Analizi, Binary Lojistik Regresyon Analizi	0	0	1	1
Tanımlayıcı istatistiksel analiz (sayı, yüzde, ortalama, standart sapma), Student t testi, ANOVA, Tukey'b, Games-Howell Post-Hoc, Ki-kare testi, ROC analizi	0	1	0	1
İçerik analizi	0	1	0	1
Tanımlayıcı istatistiksel analiz (sayı, yüzde, ortalama, standart sapma), Kolmogorov-Smirnov testi, Mann-Whitney-U testi, Kruskal-Wallis testi, Pearson Ki-Kare testi	0	0	1	1
Pearson Momentler Çarpımı Korelasyon Analizi, t-testi, varyans analizi (ANOVA)	0	1	0	1
Tanımlayıcı istatistiksel analiz (sayı, yüzde, ortalama, standart sapma), ANOVA ve MANOVA analizi	0	0	1	1
Shapiro-Wilk testi, Mann-Whitney-U testi, Ki-kare testi, Fisher'in Kesinlik testi, Pearson Korelasyon analizi, Spearman Korelasyon analizi	0	0	1	1
Tanımlayıcı istatistiksel analiz (sayı, yüzde, ortalama, standart sapma), Bağımsız-Gruplar t- testi, Tek Yönlü ANOVA, Post Hoc Testleri, Pearson Korelasyon Analizi	0	1	0	1
Tanımlayıcı istatistiksel analiz (sayı, yüzde, ortalama, standart sapma), Student t-testi, Mann-Whitney-U testi, Tek Yönlü ANOVA Kruskal-Wallis, Ki-kare testi, Pearson ve Spearman korelasyon analizleri	0	0	1	1
Tanımlayıcı istatistiksel analiz (sayı, yüzde, ortalama, standart sapma), t-Testi ve Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA), Pearson Momentler Çarpımı Korelasyon Analizi	0	1	0	1
Yansıtıcı tematik analiz	0	1	0	1
Tablo	1	15	12	28

Araştırma kapsamındaki tezlerin veri analiz yöntemlerine göre dağılımına bakıldığında; hemen hepsinde tanımlayıcı istatistiksel analiz yapıldığı görülmüştür. Farklı analiz ve test araçlarının veri analizinde kullanıldığı pek çok test ve analizin farklı tezlerde defalarca kullanıldığı tespit edilmiştir. Örneğin ki-kare testi 13 tezde kullanılmıştır (Tablo 12).

4. SONUÇ VE ÖNERİLER

Ergenlik dönemi, bireyin yaşamsal sürecinde ileriki dönem yaşantılarına kalıcı etkilerin olacağı önemli bir dönemdir. Çocuklar gerek fiziksel gerekse biyolojik olarak geçirdiği değişim ve dönüşümlerle girdikleri ergenlik döneminde çeşitli nedenlerle oluşabilecek travmalar sonrasında strese bağlı olarak çeşitli sağlık sorunları yaşayabilmektedir.

Bu çalışmada 2015-2024 yılları arasında ergenlerde travma sonrası stres konusunu farklı bakış açılarından ele alan lisansüstü tezlerin incelenmesi amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda YÖK veri tabanından 28 tane tez incelenmiştir.

Çalışmanın bulgularından ortaya çıkan sonuçlar şöyledir:

Araştırma kapsamındaki tezlerin türlerine bakıldığında toplamda 28 adet olan tezlerden 15 adeti yüksek lisans (YL), 12 adeti uzmanlık tezi (UT) ve 1 adeti de doktora (D) türünde gerçekleştirilmiştir. Ergenlerde TSSB konulu tezlerden incelenenler arasında sadece bir tane doktora çalışmasının bulunması konunun önemi açısından Türk akademik literatürü için bir eksiklik olarak görülebilir. Nitekim konuyu farklı boyutlardan ele alacak olan doktora çalışmalarının sayısının artması hem literatüre bilimsel katkı sağlayacak hem de ergenlerin psikolojik sağlığı üzerinde olumlu etki yaratacaktır.

Araştırma kapsamındaki tezlerin yıllara göre dağılımına bakıldığında düzenli bir dağılım görülmemiştir. Konuyla ilgili bir yılda yazılan en çok tez sayısı 4 olup bu sayı 2016 ve 2024'te görülmüştür. Araştırma kapsamında ele alınan tezlerin yayın diline bakıldığında 28 tezden sadece 3 tanesinin YL türünde, yabancı dilde (İngilizce) olduğu tespit edilmiştir. Kalan 25 tez ise Türkçe olarak yayınlanmıştır. Bu durum Türk akademik hayatı için kısıtlayıcı bir faktördür. Türk akademisyenlerinin yayınlarının uluslararası başvuru kaynağı olmasının önündeki engellerden biri de henüz tam anlamıyla çözülememiş olan dilin yeterli düzeyde bilimsel olarak kullanılamaması sorunudur.

Araştırma kapsamındaki tezlerin yayımlandıkları illere göre dağılımına bakıldığında toplamda 28 adet olan tezlerden 12 tanesi İstanbul'da yapılmış olup 3 tanesi Antalya'da, 3 tanesi Ankara'da, 2 tanesi Malatya'dadır. Bolu, Denizli, Diyarbakır, İzmir, Kocaeli, Konya, Samsun ve Van illerinde ise birer tez çalışması bulunmaktadır. İstanbul'da Türkiye'nin diğer illerine bakarak daha çok sayıda yüksek öğretim kurumunun bulunması bu durumun temel nedenidir. Araştırma kapsamındaki tezlerin uygulandıkları illere göre dağılımlarının yayımlandıkları illere göre dağılımıyla aynıdır.

Araştırma kapsamındaki tezlerin çalışıldığı alanlara göre dağılımına bakıldığında toplamda 28 adet olan tezlerin çeşitli alanlarda yapıldığı ortaya çıkmıştır. Eğitim bilimleri, Sağlık bilimleri, Tıp, Toplum bilimleri alanlarında hazırlanmış olan tezlerden Tıp alanında çalışılan 15 adet UT bulunurken Toplum Bilimleri alanında 9 tezden 8'inin Psikoloji alanında yapılan YL çalışmalarıdır. Eğitim bilimleri, Sağlık bilimleri alanlarında üçer tane YL tezi bulunurken Toplum bilimleri alanında 9 adet YL tezi mevcuttur. Çalışma kapsamındaki tek doktora tezi ise Psikoloji alanında gerçekleştirilmiştir. Konunun tıp alanı ile doğrudan bağlantılı olması bu alanda tez sayısının fazla olmasının nedenidir. Eğitim alanında yeterli sayıda çalışmanın olmaması ise milli eğitimin var oluş nedeni olan çocuk ve gençlerimiz ve onların sağlıklı bir şekilde yetişerek eğitim almasının önünde bir engel teşkil etmektedir. Henüz yakın zamanda yaşanan depremin yaraları henüz tam anlamıyla kapanmamıştır. Bu depremden etkilenen okul çağındaki çocuklarımızın yaşadığı travmanın eğitim bilimlerinde yapılacak lisans üstü tez çalışmalarında ele alınması travma yaşamış bu nesil çocukları için ışık olacaktır.

Araştırma kapsamındaki tezlerin çalışıldığı üniversitelere göre dağılımına bakıldığında toplamda 28 adet olan tezlerin 24 farklı üniversitede çalışıldığı görülmüştür.

Bu üniversiteler arasından Akdeniz Üniversitesinde 3 UT, İnönü Üniversitesinde 1 YL tezi 1 UT, İstanbul Üniversitesinde de 2 UT çalışıldığı diğer kalan üniversitelerde ise farklı tez türlerinden birer adet çalışıldığı tespit edilmiştir. Konunun ülke genelinde tüm üniversitelerde yaygın olarak ele alınmaması literatür açısından konuyla ilgili bir eksikliklerdir. Sağlıklı nesillerin yetişmesi için önem arz eden konunun tüm üniversitelerde işlenmesi her açıdan yararlı olacaktır.

Araştırma kapsamındaki tezlerin konusuna göre dağılımına bakıldığında toplamda 28 adet olan tezlerin üçünde Suriyeli ergen mültecilerin travma sonrası stres konusu işlenmiştir. Diğer kalan 26 tezde ergenlerde travma sonrası stres yaratan farklı konular farklı yaklaşımlar ve farklı çalışma şekilleri ile ele alınmıştır. Savaş ve göç olgularının bireyler üzerinde yarattığı travmalar göz ardı edilmeyecek niteliktedir. Bu sebeple mülteciler üzerinde çalışmaların yapılması, yapılan çalışmaların özellikle yabancı dillerde gerçekleştirilmesi hem sorunu hem de Türk akademi dünyasını uluslararası boyuta taşıyacaktır.

Araştırma kapsamındaki tezlerin çalışma gruplarına göre dağılımına bakıldığında genel olarak tezlerin çalışma gruplarının üst yaş sınırı 18 olarak tespit edilmiştir. Üst yaş sınırı 18 olan 13 adet tez bulunmaktadır. 2 tezde üst yaş sınırı 15 ve birer tezde üst yaş sınırı 14, 16, 17, 19 ve 23 olarak tespit edilmiştir. Alt yaş sınırı ise 7 tezde 12, 3 tezde 14; ikişer tezde 5, 9, 11, 15; 1 tezde 10 olarak görülmektedir. 3 tezde yaş sınırı belirtilmemiş onun yerine “ergenler”, “çocuk ve ergenler” ve “ortaöğretim kurumunda öğrenimine devam eden bireyler” ifadeleri kullanılmıştır. 2 tezde annelerin de çalışma grubu olarak alındığı görülmüştür. Bunlardan başka 2 tezde çalışma grubunda cinsiyet belirtilmiş ve “kız” ifadesi kullanılmıştır. Tezlerde seçilen yaş grupları çalışma konularına paralel olarak seçilmiştir. Kimi tezlerde çocukların da çalışma grubuna katıldığı görülmüştür.

Araştırma kapsamındaki tezlerin araştırma türüne göre dağılımına bakıldığında; aynı tür araştırma en çok (10 adet) UT türünde tespit edilmiş olup bu tür “kesitsel tarama”dır. “İlişkisel tarama” türü ise çalışılan tezlerden 7’sinde kullanılmış olup bu tezlerin biri D tezi diğerleri ise YL tezidir. Bunlardan başka “genel tarama” 2 YL tezinde kullanılmıştır. Diğer araştırma türleri birer kere kullanılmış olup bunlar; “tarama (YL)”, “Kesitsel ve epidemiyolojik çalışma (UT)”, “Tek merkezli, multidisipliner, olgu kontrol deseni (UT)”, “Varsayımsal model (YL)”, “Kesitsel desen (YL)”, “Olgubilim (YL)”, “Epidemiyolojik ve analitik (YL)”, “Tanımlayıcı ve İlişkisel (YL)”, “Ardışık desen metodu (YL)” olarak tespit edilmiştir. Farklı çalışma türlerinin kullanılması konunun farklı bakış açıları ile ele alınmasına katkı sağlamıştır.

Araştırma kapsamındaki tezlerin veri toplama araçları göre dağılımına bakıldığında; her türden tezlerin sadece ikisi hariç hepsinde ölçek kullanıldığı görülmüştür. Bununla birlikte sadece ölçek kullanılan 7 adet tez bulunmaktadır. En çok kullanılan veri toplama araçları 8 tezde görülen “görüşme formu ve ölçek” tir. Araştırma kapsamındaki tezlerin veri analiz yöntemlerine göre dağılımına bakıldığında; hemen hepsinde tanımlayıcı istatistiksel analiz yapıldığı görülmüştür. Farklı analiz ve test araçlarının veri analizinde kullanıldığı pek çok test ve analizin farklı tezlerde defalarca kullanıldığı tespit edilmiştir. Örneğin ki-kare testi 13 tezde kullanılmıştır.

Bu sonuçlar doğrultusunda;

Ergenlerde travma sonrası stres konusunda yapılacak doktora çalışmalarının sayısının artırılması,

Tezin yayımlandığı dilin İngilizce olması,

Araştırmanın örneklem grubunun daha farklı bölgelerden ve daha geniş bir örneklemden seçilmesi, çalışmanın genellenebilirliğini yükseltmeye yardımcı olacaktır.

Konunun ülke genelinde mümkün olduğunca her ilde ve her üniversitede çalışılmasının teşvik edilmesi,

Özellikle eğitim alanında konuyla ilgili tezlerin çalışılması, çeşitli eğitim programları hazırlanarak sosyalleşmenin TSSB etkilerinin araştırılması önerilir.

REFERENCES

- Afifi, T. O., Taillieu, T., Cheung, K., Katz, L. Y., Tonmyr, L., & Sareen, J. (2015). Substantiated reports of child maltreatment from the Canadian incidence study of reported child abuse and neglect 2008: Examining child and household characteristics and child functional impairment. *Canadian Journal of Psychiatry. Revue Canadienne de Psychiatrie*, 60(7), 315–11. doi:10.1177/070674371506000704
- Ainamani, H. E., Elbert, T., Olema, D. K., & Hecker, T. (2017). PTSD symptom severity relates to cognitive and psycho-social dysfunctioning - a study with Congolese refugees in Uganda. *European Journal of Psychotraumatology*, 8(1), 1283086. doi:10.1080/20008198.2017.1283086
- Ainamani, H. E., Elbert, T., Olema, D. K., & Hecker, T. (2020). Gender differences in response to war-related trauma and posttraumatic stress disorder – A study among the Congolese refugees in Uganda. *BMC Psychiatry*, 20(1), 17. doi:10.1186/s12888-019-2420-0
- Ainamani, H. E., Rukundo, G. Z., Nduhukire, T., Ndyareba, E., & Hecker, T. (2021). Child maltreatment, cognitive functions and the mediating role of mental health problems among maltreated children and adolescents in Uganda. *Child and Adolescent Psychiatry and Mental Health*, 15(1), 22. doi:10.1186/s13034-021-00373-7
- Alisic, E., Zalta, A. K., Van Wesel, F., Larsen, S. E., Hafstad, G. S., Hassanpour, K., & Smid, G. E. (2014). Rates of post-traumatic stress disorder in trauma-exposed children and adolescents: Meta-analysis. *The British Journal of Psychiatry*, 204(5), 335–340.
- American Psychiatric Association (APA) (1994). DSM-IV TR. Manuel diagnostique et statistique des troubles mentaux - 4rd edition.
- American Psychiatric Association (APA) (2013). (Washington DC: Masson; Manuel diagnostique et statistique des troubles mentaux (DSM-5)
- Ashaba, S., Cooper-Vince, C., Maling, S., Rukundo, G. Z., Akena, D., & Tsai, A. C. (2018). Internalized HIV stigma, bullying, major depressive disorder, and high-risk suicidality among HIV-positive adolescents in rural Uganda. *Global Mental Health (Cambridge, England)*, 5, e22–e22. doi:10.1017/gmh.2018.15
- Bapolisi, A. M., Song, S. J., Kesande, C., Rukundo, G. Z., & Ashaba, S. (2020). Post-traumatic stress disorder, psychiatric comorbidities and associated factors among refugees in Nakivale camp in southwestern Uganda. *BMC Psychiatry*, 20(1), 53. doi:10.1186/s12888-020-2480-1

- Breslau, N., Davis, G. C., Peterson, E. L., & Schultz, L. (1997). Psychiatric sequelae of posttraumatic stress disorder in women. *Archives of General Psychiatry*, 54(1), 81–87. doi:10.1001/archpsyc.1997.01830130087016
- Bui E, Ohye B, Palitz S, Olliac B, Goutaudier N, Raynaud JP, et al. (2014). Acute and chronic reactions to trauma in children and adolescents. In: Rey JM, editor. IACAPAP e-Textbook of child and adolescent mental health. Geneva: *international association for child and adolescent psychiatry and allied professions*.
- Büyüköztürk, Ş., Çakmak, E. K., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş. ve Demirel, F. (2008). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. (2. Baskı). Ankara: Pegem Akademi.
- Cao, X., Wang, L., Cao, C., Zhang, J., & Elhai, J. D. (2017). DSM-5 posttraumatic stress disorder symptom structure in disaster-exposed adolescents: Stability across gender and relation to behavioral problems. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 45(4), 803–814. doi:10.1007/s10802-016-0193-1
- Cenat JM, Derivois D. Long-Term Outcomes Among Child and Adolescent Survivors of the 2010 Haitian Earthquake. *Depress Anxiety*. 2015; 32 (1): 57- 63. doi. org/10.1002/da.22275.
- Crocq L. (2014). *Prise en charge psychologique des victimes*. Elsevier-Masson; *Traumatismes psychiques*.
- Çırak, A. (2024). Eğitim Alanındaki Çoklu Ortam Konulu Lisansüstü Tezlerin İncelenmesi: (1999-2023). *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 44(2), 1211-1247. <https://doi.org/10.17152/gefad.1470884>
- De Bellis, M. D. (2001). Developmental traumatology: The psychobiological development of maltreated children and its implications for research, treatment, and policy. *Development and Psychopathology*, 13(3), 539–564.
- Deering, C.G. (2000) A Cognitive Developmental Approach to Understanding How Children Cope with Disasters. *Journal of Child and Adolescent Psychiatric Nursing*, 13, 7-16.
- Değirmenci Gündoğmuş H. (2018). Okuduğunu Anlama İle İlgili Yapılan Lisansüstü Tezlerin İncelenmesi. *Journal of Turkish Studies*
- Doğan, V., Güneş, G., & Demir, M. K. (2022). Türkiye’de “Eleştirel Okuma” Konusunda Yapılan Lisansüstü Tezlerin İncelenmesi. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 10(1), 216-235. <https://doi.org/10.16916/aded.1020136>
- Dyregrov, A. and Yule, W. (2006) A Review of PTSD in Children. *Child and Adolescent Mental Health*, 11, 176-184.
- Ekşi A, Peykerli G, Saydam R, Toparla D, Braun KL. Vivid Intrusive Memories in TSSB: Responses of Child Earthquake Survivors in Turkey. *Journal of Loss and Trauma*. 2008;13:2-3, 123-155. doi: 10.1080/15325020701443925
- Elklit A, Petersen T. (2007). Exposure to traumatic events among adolescents in four nations. *Torture.*;18(1):2–11.
- Fletcher K.E. (2003). Childhood posttraumatic stress disorder. *Child Psychopathology.*; 2:330–371.

- Gana, C., Adekola Oladele, E., Anoje, C., Saleh, M., Irene, P., Khamofu, H., ... Chabikuli, O. N. (2014). Targeting orphaned and vulnerable adolescents with services: Experience with adopting a multisectoral approach in Nigeria. *Vulnerable Children and Youth Studies*, 9(1), 66–74. doi:10.1080/17450128.2013.802401
- Gilbert, R., Widom, C. S., Browne, K., Fergusson, D., Webb, E., & Janson, S. (2009). Burden and consequences of child maltreatment in high-income countries. *Lancet*, 373(9657), 68–81. doi:10.1016/s0140-6736(08)61706-7
- Güvercin A. Depremzede Anneler ve Çocuklarının Depresyon Düzeylerinin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi. Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eğitimde Psikolojik Hizmetler Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2006.
- Güvercin A. Depremzede Anneler ve Çocuklarının Depresyon Düzeylerinin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi. Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eğitimde Psikolojik Hizmetler Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2006.
- Hecker, T., Hermenau, K., Maedl, A., Schauer, M., & Elbert, T. (2013). Aggression inoculates against PTSD symptom severity-insights from armed groups in the eastern DR Congo. *European Journal of Psychotraumatology*, 4(1), 20070. doi:10.3402/ejpt.v4i0.20070
- [https://doi.org/10.1016/S1056-4993\(18\)30375-4](https://doi.org/10.1016/S1056-4993(18)30375-4)
- <https://doi.org/10.1111/j.1475-3588.2005.00384.x>
- <https://doi.org/10.1111/j.1744-6171.2000.tb00070.x>
- Kessler, R. C., Berglund, P., Demler, O., Jin, R., Merikangas, K. R., & Walters, E. E. (2005). Lifetime prevalence and age-of-onset distributions of DSM-IV disorders in the national comorbidity survey replication. *Archives of General Psychiatry*, 62(6), 593–602. doi:10.1001/archpsyc.62.6.593
- Kolaitis, G. (2017). Trauma and post-traumatic stress disorder in children and adolescents. *European Journal of Psychotraumatology*, 8(sup4), 1351198. doi:10.1080/20008198.2017.1351198
- Koşar, D. (2018). Türkiye'deki Örgütsel Vatandaşlık Davranışı Konulu Tezlerin İncelenmesi: Bir İçerik Analizi Çalışması. *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 38(2), 777-800. <https://doi.org/10.17152/gefad.382021>
- Krieger, F. V., Leibenluft, E., Stringaris, A., & Polanczyk, G. V. (2013). Irritability in children and adolescents: Past concepts, current debates, and future opportunities. *Revista Brasileira de Psiquiatria (Sao Paulo, Brazil: 1999)*, 35(Suppl 1), S32–39. doi:10.1590/1516-4446-2013-s107
- Leeb, R. T., & Fluke, J. D. (2015). Child maltreatment surveillance: Enumeration, monitoring, evaluation and insight. *Health Promotion and Chronic Disease Prevention in Canada: Research, Policy and Practice*, 35(8/9), 138–140. Retrieved May 15, 2021, from doi:10.1590/1516-4446-2013-

s107https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/26605561https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC4911133/(open in a new window)

- Levent, F. ve Kımık, F., (2017). Türkiye’de Eğitim-Öğretim Alanında Etik Konulu Yapılan Lisansüstü Tezlerin İncelenmesi. *İş Ahlakı Dergisi*. 10(1), 99-114.
- Luthar, S. S., & Goldstein, A. (2004). Children’s exposure to community violence: Implications for understanding risk and resilience. *Journal of Clinical Child and Adolescent Psychology*, 33(3), 499–505.
- Margolin, G., & Vickerman, K. A. (2007). Post-traumatic stress in children and adolescents exposed to family violence: I. overview and issues. *Professional Psychology: Research and Practice*, 38(6), 613–619. doi:10.1037/0735-7028.38.6.613
- McLeer, S. V., Deblinger, E. B., Henry, D., & Orvaschel, H. (1992). Sexually abused children at high risk for post-traumatic stress disorder. *Journal of the American Academy of Child & Adolescent Psychiatry*.
- Memişoğlu H., Karacabey, İ. (2021). Sosyal Bilgiler Eğitimi Alanındaki Tarih Konulu Tezlerin İncelenmesi (2010-2019).*Social Sciences Studies Journal (SSSJournal)*
- Mynard, H., Joseph, S., & Alexander, J. (2000). Peer-victimisation and posttraumatic stress in adolescents. *Personality and Individual Differences*, 29(5), 815–821.
- Nakasujja, N., Skolasky, R. L., Musisi, S., Allebeck, P., Robertson, K., Ronald, A., ... Sacktor, N. (2010). Depression symptoms and cognitive function among individuals with advanced HIV infection initiating HAART in Uganda. *BMC Psychiatry*, 10(1), 44. doi:10.1186/1471-244X-10-44
- Nampijja, M., Kizindo, R., Apule, B., Lule, S., Muhangi, L., Titman, A., ... Lewis, C. (2018). The role of the home environment in neurocognitive development of children living in extreme poverty and with frequent illnesses: A cross-sectional study. *Wellcome Open Research*, 3, 152. doi:10.12688/wellcomeopenres.14702.1
- Nkuba, M., Hermenau, K., Goessmann, K., & Hecker, T. (2018). Mental health problems and their association to violence and maltreatment in a nationally representative sample of Tanzanian secondary school students. *Social Psychiatry and Psychiatric Epidemiology*, 53(7), 699–707. doi:10.1007/s00127-018-1511-4
- Norris, F. H., Murphy, A. D., Baker, C. K., & Perilla, J. L. (2004). Postdisaster PTSD over four waves of a panel study of Mexico’s 1999 flood. *Journal of Traumatic Stress*, 17(4), 283–292. doi:10.1023/B:JOTS.0000038476.87634.9b
- Organisation mondiale de la santé (OMS) (2000). CIM-10/ICD-10 classification internationale des troubles mentaux et des troubles du comportement: critères diagnostiques pour la recherche. Masson.
- Pan X, Liu W.Z, Deng G.H, Liu T.S, Yan J, Tang Y.X, Xu M. Symptoms of Posttraumatic Stress Disorder, Depression, and Anxiety Among Junior High School Students in Worst-Hit Areas 3 Years After the Wenchuan Earthquake in China. *Asia*

- Pacific Journal of Public Health. 2015;27(2), 1985–1994. doi.org/10.1177/1010539513488625.
- Pelcovitz, D. and et Kaplan, S. (1996) Post-Traumatic Stress Disorder in Children and Adolescents. *Child and Adolescent Psychiatric Clinics of North America*, 5, 449-469.
 - Perry BD, Azad T. (1999). Posttraumatic stres disorder in children and adolescents. *Current Opin Pediatr*, 11:310-316.
 - Roelen, K., Delap, E., Jones, C., Chettri, H. K. J. C., & Review, Y. S. (2017). Improving child wellbeing and care in Sub-Saharan Africa: The role of social protection. *Children and Youth Services Review*, 73, 309–318. doi:10.1016/j.chilyouth.2016.12.020
 - Scheeringa, M. S. (2011). PTSD in children younger than the age of 13: Toward developmentally sensitive assessment and management. *Journal of Child & Adolescent Trauma*, 4(3), 181–197. doi:10.1080/19361521.2011.597079
 - Schlenger, W. E., Kulka, R. A., Fairbank, J. A., Hough, R. L., Kathleen Jordan, B., Marmar, C. R., & Weiss, D. S. (1992). The prevalence of post-traumatic stress disorder in the Vietnam generation: A multimethod, multisource assessment of psychiatric disorder. *Journal of Truamatic Stress*, 5(3), 333–363. doi:10.1002/jts.2490050303
 - Sezer, H. N., Alabay, E. (2018). *The Journal of Academic Social Science*
 - Shaw J.A. (2000). Children, adolescents and trauma. *Psychiatric Quarterl.*;71(3):227–243. doi: 10.1023/a:1004630127000.
 - Sönmez, V. ve Alacapınar, F. G. (2011). *Örneklendirilmiş bilimsel araştırma yöntemleri*. Anı Yayıncılık.
 - Ssenyonga, J., Magoba Muwonge, C., & Hecker, T. (2019). Prevalence of family violence and mental health and their relation to peer victimization: A representative study of adolescent students in Southwestern Uganda. *Child Abuse & Neglect*, 98, 104194. doi:10.1016/j.chiabu.2019.104194
 - Stoltenborgh, M., Bakermans-kranenburg, M., Alink, L., & van Ijzendoorn, M. (2014). The prevalence of child maltreatment across the globe: Review of a series of meta-analyses. *Child Abuse Review*, 24. doi:10.1002/car.2353
 - Stringaris, A., Maughan, B., Copeland, W. S., Costello, E. J., & Angold, A. (2013). Irritable mood as a symptom of depression in youth: Prevalence, developmental, and clinical correlates in the great smoky mountains study. *Journal of the American Academy of Child and Adolescent Psychiatry*, 52(8), 831–840. doi:10.1016/j.jaac.2013.05.017
 - Süleymanoğlu, S. K. (2021). Değerler eğitimi ile ilgili yapılan lisansüstü tezlerin incelenmesi. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Dicle Üniversitesi, Diyarbakır.
 - Şahin, Ç. (2021). Türkiye’de Yürütülen Model ve Modelleme Konulu Tezlerin Tematik incelenmesi. *Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi*. 13. 10.38155/ksbd.783949.

- Tanhan F, Mukba G. Depreme İlişkin Algının Deprem Yaşayan İlköğretim Öğrencilerinin Görüşlerine Dayalı Olarak İncelenmesi. *Journal of Human Sciences*. 2015;12(2), 1581-1601. doi: 10.14687/ijhs.v12i2.3360
- Tanrıkulu, M. Ö., Gülbahar, B. (2023). Cam Tavan Sendromu Konulu Lisansüstü Tezlerin İncelenmesi: YÖK Veritabanı Örnekleme. *Social Mentality And Researcher Thinkers Journal (Smart Journal)*
- Terr, L.C. (1991) Childhood Traumas: An Outline and Overview. *American Journal of Psychiatry*, 148, 10-20. <https://doi.org/10.1176/ajp.148.1.10>
- Thabet, A. A., Abed, Y., & Vostanis, P. (2004). Comorbidity of PTSD and depression among refugee children during war conflict. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 45(3), 533–542. doi:10.1111/j.1469-7610.2004.00243.x
- Tuncer, M., & Yıldız Çetin, E. (2024). İngilizce Öğretimi ile İlgili Lisansüstü Tezlerin İncelenmesi. *Turkish Research Journal of Academic Social Science*, 7(1), 67-75. <https://doi.org/10.59372/turajas.1391264>
- Varese, F., Smeets, F., Drukker, M., Lieverse, R., Lataster, T., Viechtbauer, W., Read, J., van Os, J., & Bentall, R. P. (2012). Childhood adversities increase the risk of psychosis: A meta-analysis of patient-control, prospective-and cross-sectional cohort studies. *Schizophrenia Bulletin*, 38(4), 661–671.
- Yang X, Wu X, Qi J, Zhou X. Posttraumatic Stress Symptoms, Adversity Belief, and Addiction in Adolescents Who Experienced a Major Earthquake. *Current Psychology*. 2020. doi.org/10.1007/s12144-020- 00816-y